

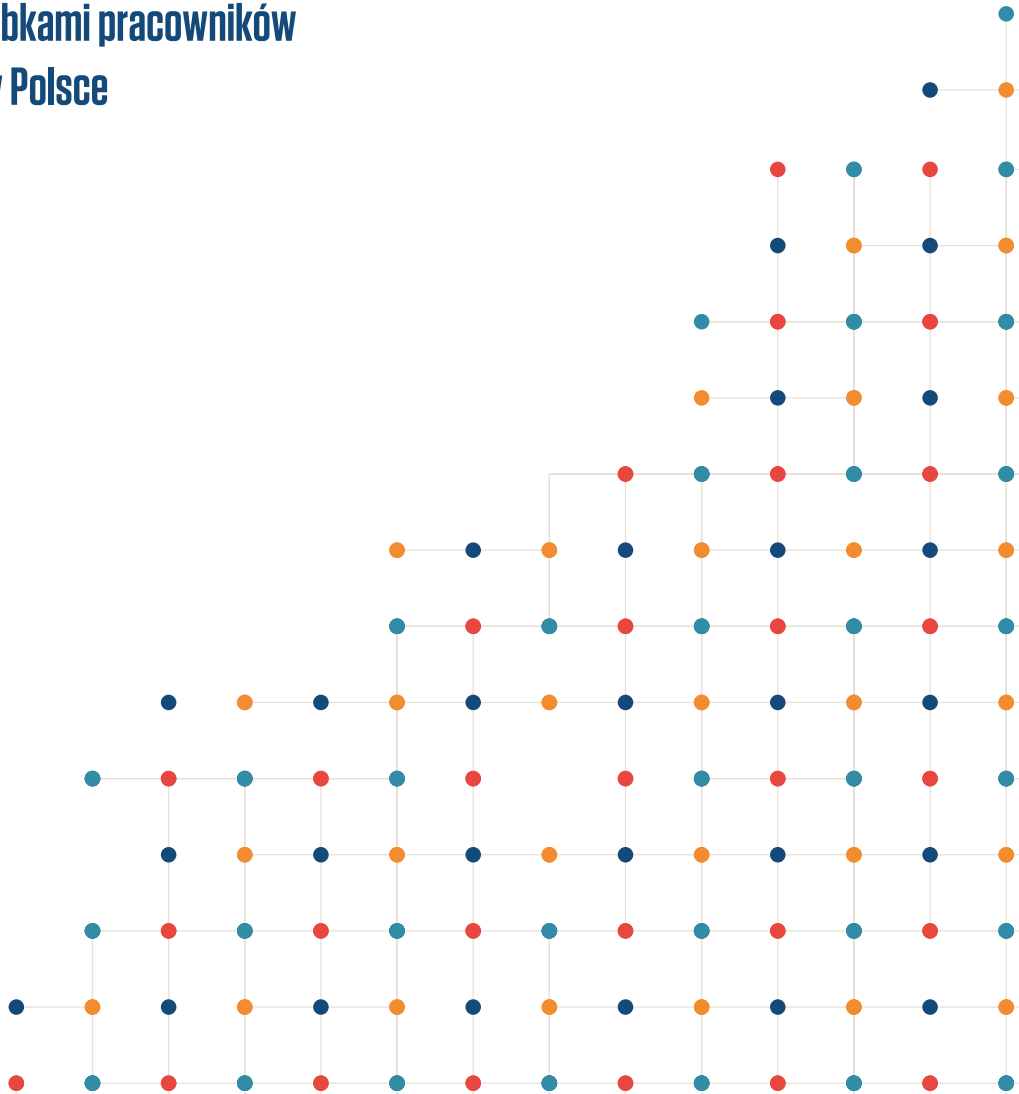
POLICY NOTE

3/2022

WYNAGRODZENIA POLSKICH NAUCZYCIELI

Porównanie z krajami UE i zarobkami pracowników
o podobnych kwalifikacjach w Polsce

WOJCIECH SZYMCZAK
MACIEJ JAKUBOWSKI
TOMASZ GAJDEROWICZ

Obecna sytuacja pedagogów na rynku pracy w Polsce jest bardzo trudna. **W ostatnich latach nauczyciele zostali silnie doświadczeni przez naprędce przeprowadzoną reformę edukacji, kryzys edukacyjny wywołany pandemią wirusa SARS-CoV-2 oraz nieprzygotowanie polskich szkół do efektywnego zdalnego nauczania. Dodatkowo, silne piętno na dobrostanie pedagogów odcisnął strajk nauczycieli oraz to, w jaki sposób się zakończył.** System edukacji mierzy się z niedoborami kadrowymi spowodowanymi zarówno odejściami, jak i niskim zasileniem zawodu – motyw finansowy jest podawany jako jeden z kluczowych. Z początkiem roku szkolnego 2022/2023 samorządy, organizacje pozarządowe oraz media zaczęły alarmować na temat niedoborów nauczycieli oraz malejącej liczby chętnych do podjęcia się tego zawodu wśród ludzi młodych¹. Jeszcze w 2014 roku studenci pedagogiki stanowili około 7 proc. wszystkich studentów rozpoczynających kształcenie wyższe, lecz odsetek ten regularnie zmniejszał się na przestrzeni ostatnich lat, osiągając wartość 5,5 proc. w 2020 roku. **Celem tej publikacji jest zidentyfikowanie zmian zachodzących w nominalnych i realnych wynagrodzeniach nauczycielskich w ostatnich dwóch dekadach oraz porównanie zarobków nauczycieli w Polsce i w innych krajach europejskich.**

W lipcu 2022 roku Komisja Europejska przedstawiła dane dotyczące wynagrodzeń nauczycieli państw europejskich z podziałem na nauczycieli wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych² za rok szkolny 2020/2021. Raport ten pozwala porównać zarobki roczne nauczycieli oraz ich rozwój na przestrzeni kariery na podstawie zbioru danych Eurydice-NESLI. Żeby uwzględnić różnice w cenach między krajami, w raporcie wykorzystano jednostkę *paritetu siły nabywczej*. Według definicji Komisji Europejskiej, jednostkę tę należy interpretować jako wartość wynagrodzenia z uwzględnieniem różnic w cenach. Oznacza to, że 1000 jednostek wynagrodzenia w Niemczech jest równe 1000 jednostkom w Polsce pod względem możliwości zakupu dóbr i usług. Na wykresie na kolejnej stronie przedstawione zostały wynagrodzenia nauczycieli szkół podstawowych³ w krajach Unii Europejskiej⁴ na dwóch etapach kariery – jej początku oraz po przepracowaniu 15 lat w zawodzie. Polska należy do krajów z najniższymi zarobkami nauczycieli według paritetu siły nabywczej. **Nauczyciele szkół podstawowych z państw takich jak Hiszpania, Holandia, Austria, Dania czy Niemcy zaczynają karierę z ponad dwukrotnie wyższą pensją według paritetu siły nabywczej niż polscy pedagodzy.** Pod względem zarobków pedagogów z 15-letnim stażem, Polska jest czwarta od końca wśród państw Unii Europejskiej.

Istotnym problemem w zawodzie nauczyciela jest również przeciętna perspektywa rozwoju wynagrodzeń w czasie wykonywania zawodu. **W trakcie kariery polscy nauczyciele nie mogą liczyć na wysoki wzrost siły nabywczej swoich pensji.** Według standardu siły nabywczej, wynagrodzenie nauczyciela szkoły podstawowej wzrasta w wartościach absolutnych o 4 533 jednostek, co jest wartością poniżej średniego poziomu wzrostu w krajach Unii Europejskiej oraz Norwegii.

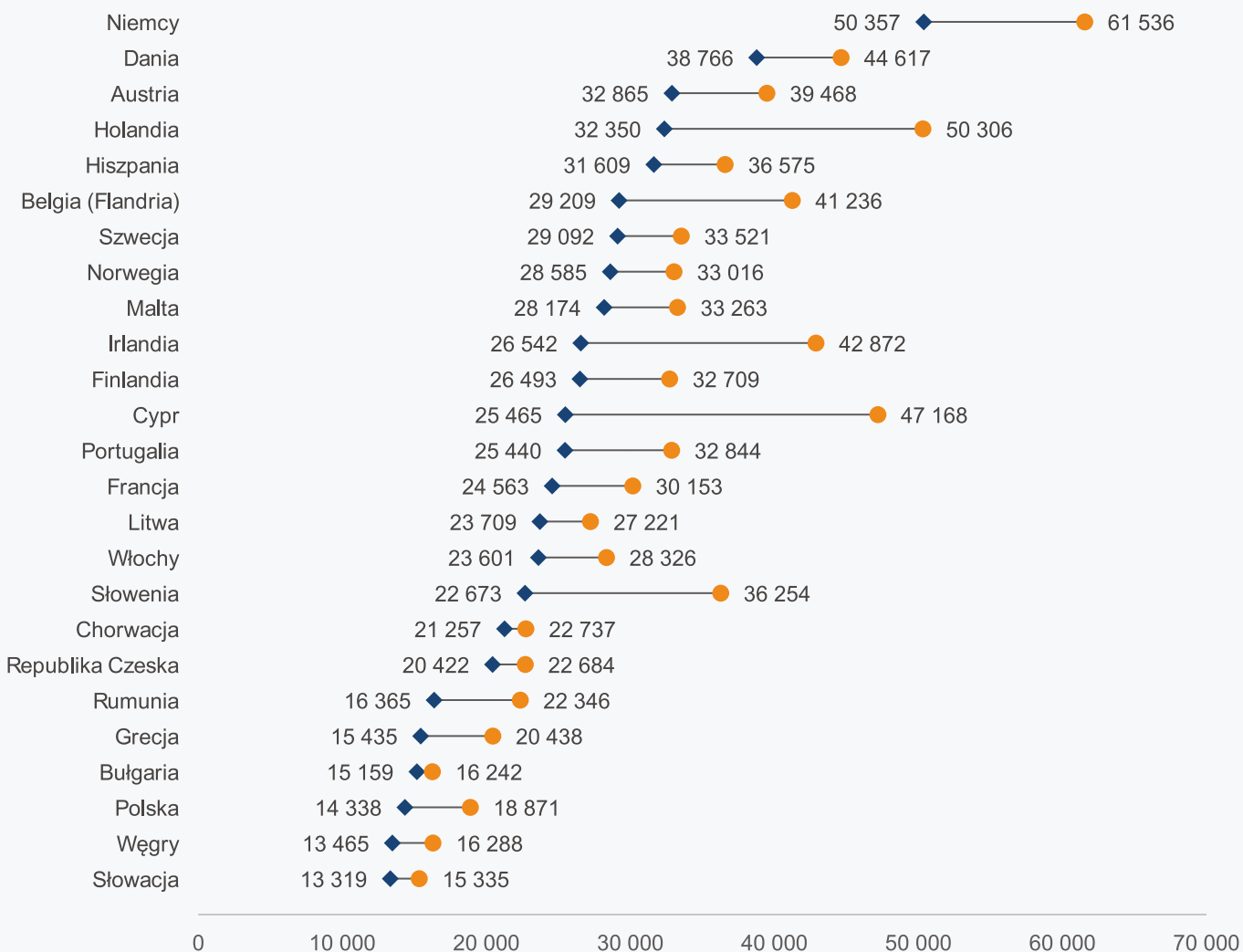
1. <https://znp.edu.pl/konferencja-prasowa-place-nauczycieli-i-braki-kadrowe>

2. W klasyfikacji ISCED dotyczy to odpowiednio działów 02, 1, 24 oraz 34

3. W dużej części państw Unii Europejskiej oraz Norwegii, zarobki nauczycieli nie różnią się w zależności od poziomu edukacyjnego, dlatego przedstawione zostały dane tylko dla nauczycieli szkół podstawowych

4. Z powodu nieudostępnienia informacji o zarobkach nauczycieli dla Estonii, Łowty oraz Luksemburga w parytecie siły nabywczej lub braku danych, kraje te zostały pominięte na wykresie.

Wykres 1. Wynagrodzenie nauczycieli szkół podstawowych według parytetu siły nabywczej, rok szkolny 2020/2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie European Commission/EACEA/Eurydice, 2022. Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe - 2020/2021. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

NAUCZYCIELE MAJĄ SILNE ZACHĘTY DO ZMIANY ZAWODU

Raport GUS pt. Struktura wynagrodzeń według zawodów (tzw. *październikowe badanie wynagrodzeń*) jest publikowany raz na dwa lata i zawiera szereg informacji dotyczących kształtowania się wynagrodzeń w gospodarce narodowej. Zawody nauczycielskie zostały sklasyfikowane na potrzeby rynku pracy na podstawie Klasyfikacji Zawodów i Specjalności (KSiZ). Badanie to prowadzone jest metodą reprezentatywną od 2002 roku i obejmuje podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących równej lub większej niż 10 osób. Jest to jeden z niewielu dostępnych dużych zbiorów danych pozwalających przekrojowo porównać zarobki, również w zależności np. od płci czy wykształcenia pracownika⁵. Na potrzeby analizy wynagrodzeń **wyróżniono cztery grupy: nauczyciele szkół zawodowych, nauczyciele szkół**

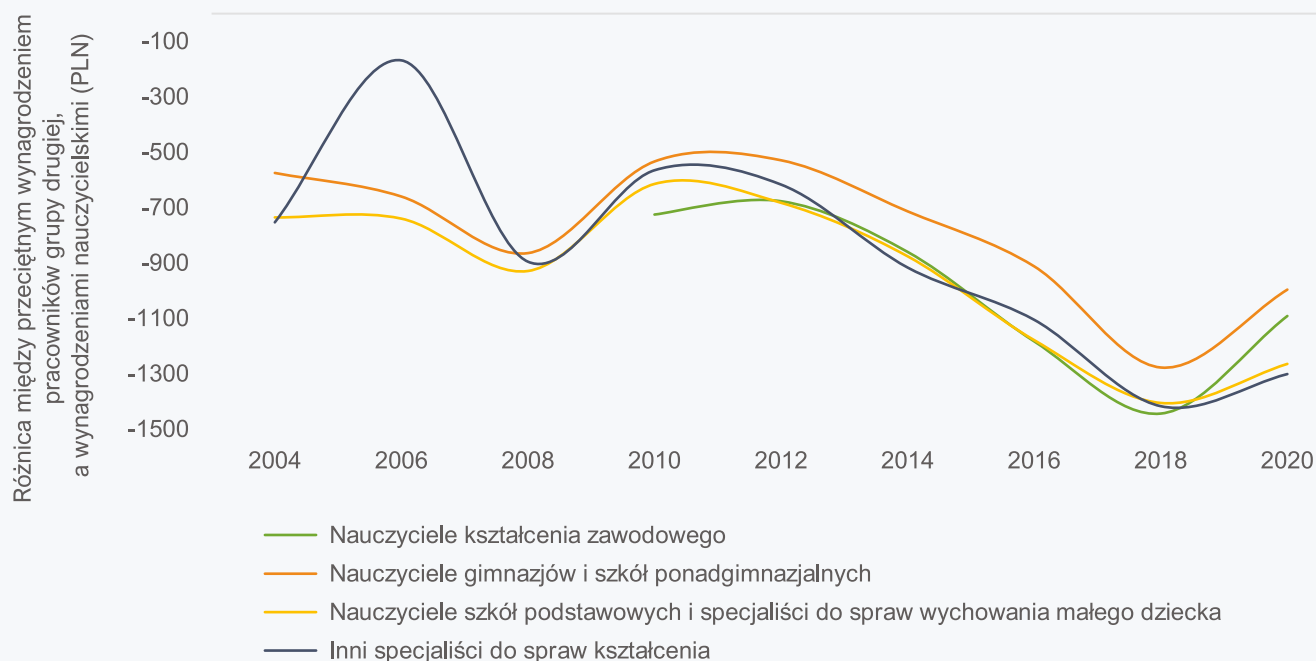
5. Do realizacji badania wykorzystywany jest formularz Z-12. Wersja formularza z 2020 roku została udostępniona przez Główny Urząd Statystyczny: http://form.stat.gov.pl/formularze/2021/offline/Z-12/doc/dokumenty/Z12_2020_formularz.pdf (dostęp 13/09/2022).

gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych, nauczyciele szkół podstawowych oraz inni specjaliści do spraw kształcenia⁶. Zawody nauczycielskie należą do tzw. drugiej dużej grupy zawodowej, do której najczęściej przypisywane są zawody wykonywane przez osoby posiadające wyższe wykształcenie. Jest to też odpowiednia grupa odniesienia do porównań zarobków dla nauczycieli, bowiem obejmuje pracowników o podobnych kwalifikacjach w całej gospodarce. Przedstawione poniżej dane zostały bezpośrednio zaczerpnięte z raportów Głównego Urzędu Statystycznego przedstawiającego przeciętne wynagrodzenia brutto (wynagrodzenie osobowe, honoraria, dodatkowe wynagrodzenie roczne dla pracowników sfery budżetowej, wypłaty z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach) za miesiąc październik odpowiednio w przedziałach dwuletnich na przestrzeni lat 2004-2020.

Analiza empiryczna wskazuje, że nauczyciele w latach 2004-2020 zarabiali znacząco mniej w porównaniu do specjalistów z drugiej dużej grupy zawodowej, zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym. Co zaskakujące, nauczyciele pracujący w sektorze prywatnym wykazali niższe dochody w porównaniu do tych zatrudnionych w sektorze publicznym - może to być efekt nieobowiązywania tzw. karty nauczyciela w szkołach prywatnych, jak i zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu. W wielu przypadkach, ze względu na liczbę oddziałów w szkołach prywatnych, która jest zasadniczo mniejsza niż w szkołach publicznych, nauczyciele mogą być zatrudniani jedynie na część etatu. W przypadku szkół publicznych przeciętne wynagrodzenie utrzymywało się na poziomie około 87-90 proc. wynagrodzenia względem grupy drugiej w sektorze publicznym, natomiast nauczyciele szkół prywatnych mogli oczekiwać około 54-63 proc. wynagrodzenia pracowników drugiej dużej grupy w sektorze

6. Należy zaznaczyć, że klasyfikacja zawodów na przestrzeni lat uległa pewnym zmianom - do 2010 roku nie wyróżniano nauczycieli szkół zawodowych, przez co możliwe było tylko zidentyfikowanie zmian zachodzących od roku 2010 dla tej podgrupy.

Wykres 2. Różnice absolutne między wynagrodzeniami nauczycieli, a średnimi zarobkami w tzw. drugiej dużej grupie zawodowej (osoby pracujące w zawodach wymagających wyższego wykształcenia).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku w roku 2004-2020.

prywatnym. Ponieważ zarobki nauczycieli szkół prywatnych mogą nie odzwierciedlać zarobków nauczycieli zatrudnionych na pełen etat, dalsza analiza skupi się wyłącznie na pracownikach szkół publicznych.

Wraz ze wzrostem wynagrodzeń w gospodarce, różnice absolutne między nauczycielami a pozostałymi specjalistami z grupy drugiej stawały się z roku na rok coraz większe, począwszy od 2012. W roku 2010, różnica między wynagrodzeniem nauczycieli i profesjonalistów z grupy drugiej była najniższa i wyniosła około 500-700 zł. W okresie późniejszym coraz większa różnica dzieliła średnie pensje nauczycieli i pracowników grupy drugiej. W 2018 roku (rok przed ogólnopolskim strajkiem nauczycieli) pedagodzy, decydując się na zmianę zawodu na inny z grupy drugiej, mogliby oczekiwać wzrostu pensji o około 1 200-1 400 zł miesięcznie (20-30 proc. średniej pensji nauczycieli).

PROJEKCJA ZMIANY WYNAGRODZEŃ REALNYCH W WYNIKU PROPONOWANYCH PODWYŻEK

Gwałtowny wzrost inflacji w 2022 roku znacząco obniżył wartość realną wynagrodzeń m.in. nauczycieli. Wyższe ceny zmniejszają siłę nabywczą wynagrodzeń pozostałych na podobnym poziomie nominalnym lub rosnących wolniej niż ceny. Ostatni wzrost wynagrodzeń nauczycieli miał miejsce w maju 2022 roku (średni wzrost nominalnego wynagrodzenia wyniósł około 4,4 proc.⁷). Na podstawie danych oraz prognoz Narodowego Banku Polskiego możliwe jest przeanalizowanie zmian zachodzących w zawodach nauczycieli w ostatnim roku. Według NBP inflacja w sierpniu 2022 roku wyniosła 16,1 proc., a prognoza na pierwszy kwartał 2023 roku przewiduje wartość inflacji na poziomie 18,8 proc. **Tabela 1 pokazuje różne scenariusze wzrostu wynagrodzeń realnych nauczycieli w zależności od zmian w poziomie nominalnym pensji. Założono brak wzrostu, rozważane przez rząd podwyżki o 7 lub 9 proc. oraz proponowane przez ZNP podwyżki o 20 proc. Podwyżki proponowane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki nie zatrzymają znaczącego spadku realnych**

7. Zmiana była uzależniona od wykształcenia oraz posiadanego przygotowania pedagogicznego.

Tabela 1. Zmiana realna wynagrodzeń realnych nauczycieli w styczniu 2023 względem stycznia 2022 roku – prognozy

		Nauczyciel stażysta	Nauczyciel kontraktowy	Nauczyciel mianowany	Nauczyciel dyplomowany
Styczeń 2022	[zł]	2 883.5	2 928.5	3 223.5	3 784.5
Brak wzrostu względem maja 2022	[zł]	3 044.5	3123	3 365.5	3 951
	zmiana r/r	-11.1%	-10.2%	-12.1%	-12.1%
Wzrost 7 proc. względem maja	[zł]	3 257.6	3 341.6	3 601.1	4 227.6
	zmiana r/r	-4.9%	-4.0%	-6.0%	-6.0%
Wzrost 9 proc. względem maja	[zł]	3 318.5	3 404.1	3 668.4	4 306.6
	zmiana r/r	-3.1%	-2.2%	-4.2%	-4.2%
Wzrost 20 proc. względem maja	[zł]	3 653.4	3 747.6	4 038.6	4 741.2
	zmiana r/r	7%	8%	5%	5%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ustawy budżetowej na rok 2022 (Dziennik Ustaw 2022 pozycja 270), Projekcje inflacji i PKB – lipiec 2022 https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/polityka_pieniezna/dokumenty/projekcja_inflacji.html (dostęp 05/09/2022)

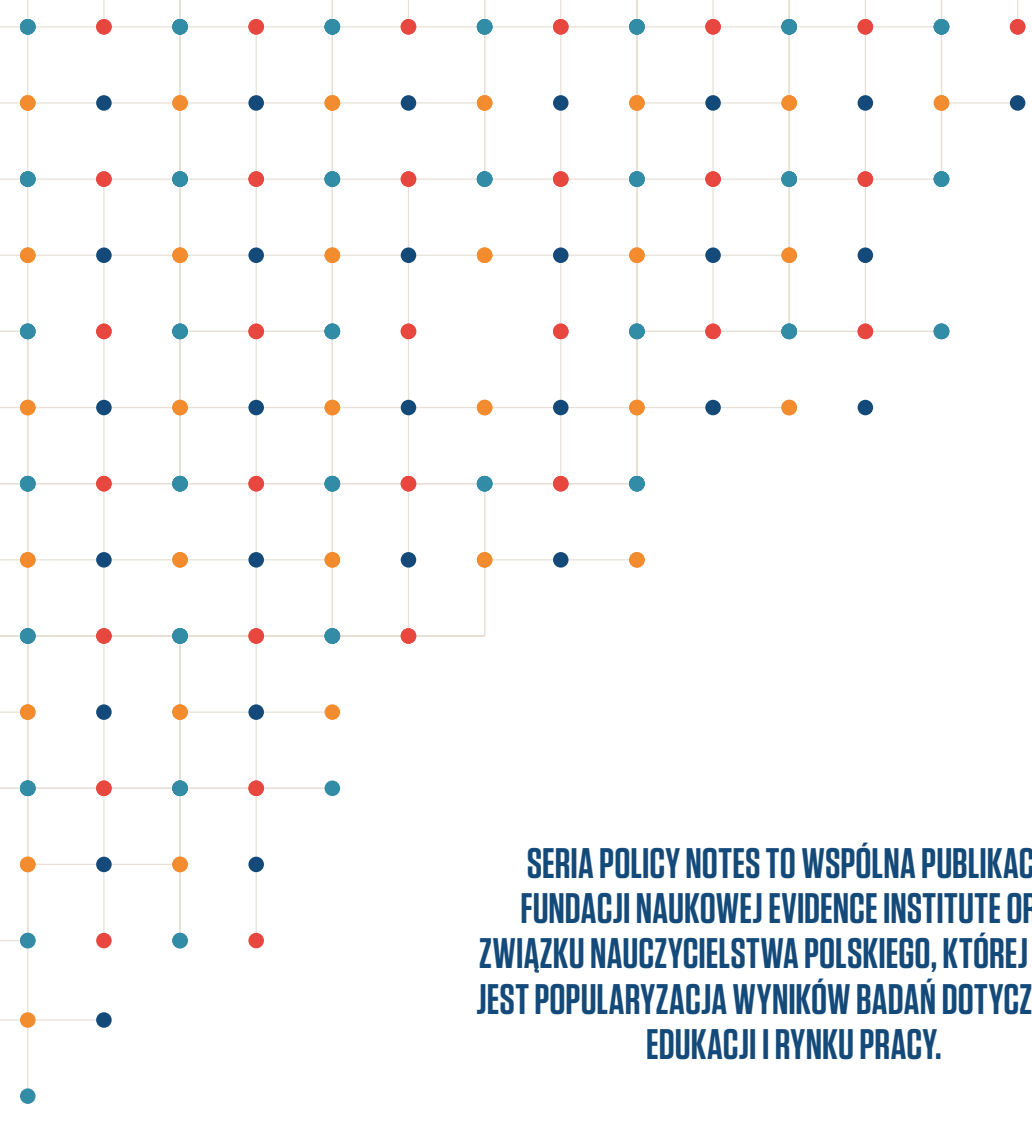
WNIOSKI

wynagrodzeń nauczycieli względem stycznia 2022 roku. Utrzymanie wynagrodzeń na poziomie tych po podwyżce w maju 2022 roku sprawiłoby, że wynagrodzenia nauczycieli byłyby – po uwzględnieniu inflacji – o 10-12 proc. niższe niż w roku ubiegłym. W przypadku poparcia propozycji ZNP o podwyższeniu pensji nauczycieli o 20 proc., realny wzrost kształtowałby się w przedziale od 5 do 8 proc. Niższe podwyżki spowodują spadek realnych pensji nauczycieli, a zapewne pogłębią też różnice w stosunku do innych zawodów wykonywanych przez osoby o podobnych kwalifikacjach.

Początkujący nauczyciele w Polsce otrzymują jedne z najniższych wynagrodzeń w Unii Europejskiej w porównaniu siły nabywczej wynagrodzeń pedagogów. Co więcej, wzrost wynagrodzenia związany ze stażem i kolejnymi stopniami awansu zawodowego daje polskim nauczycielom niższy wzrost siły nabywczej, niż w większości krajów UE.

Zarobki nauczycieli są znacząco niższe niż wśród osób o podobnych kwalifikacjach. Różnica ta była najmniejsza w latach 2010-2012, od tego czasu systematycznie rośnie. W ciągu ostatnich 20 lat wynagrodzenia nauczycielskie zawsze były niższe niż średnie wynagrodzenia specjalistów z wyższym wykształceniem w ujęciu całej gospodarki.

Czynniki finansowe zniechęcają do wyboru zawodu nauczyciela oraz skłaniają pedagogów do zmiany zawodu. Ostatni wzrost inflacji, który zaowocował znaczącym spadkiem wynagrodzeń realnych (siły nabywczej pensji nauczycielskich), dodatkowo nasilił te zjawiska. Niewielka satysfakcja z pracy spowodowana ostatnimi wydarzeniami, w połączeniu z relatywnie niskimi płacami, wpływają na malejące zainteresowanie wyborem zawodu nauczyciela wśród osób młodych. Brak radykalnych podwyżek wynagrodzeń i poprawy warunków pracy będzie negatywnie oddziaływać na jakość systemu edukacji w nadchodzących dekadach i może pogłębić kryzys, w jakim znajduje się edukacja w wyniku doświadczeń ostatnich lat (reformy oświaty, strajk nauczycieli, zamknięcie szkół związane z COVID19).

**SERIA POLICY NOTES TO WSPÓLNA PUBLIKACJA
FUNDACJI NAUKOWEJ EVIDENCE INSTITUTE ORAZ
ZWIĄZKU NAUCZYCIELSTWA POLSKIEGO, KTÓREJ CELEM
JEST POPULARYZACJA WYNIKÓW BADAŃ DOTYCZĄCYCH
EDUKACJI I RYNKU PRACY.**

**EVIDENCE
INSTITUTE**

Fundacja Naukowa Evidence Institute jest organizacją nonprofit zajmującą się promowaniem edukacji opartej na badaniach naukowych.

WWW.EVIDIN.PL

WWW.FACEBOOK.COM/EVIDENCEINSTITUTEPL

KONTAKT: MJ@EVIDIN.PL | TG@EVIDIN.PL

Związek Nauczycielstwa Polskiego jest niezależnym i samorządnym związkiem zawodowym pracowników oświaty i wychowania, szkolnictwa wyższego oraz nauki.

WWW.ZNP.EDU.PL

WWW.FACEBOOK.COM/ZNPEDUPL